

KAŻŃ (418) *sb f*

każń (418), [**kazień**].

-ź- (343), -z- (59), -ś- (6), -ż- (5), -ł-, -s- (4), -sz- (1).

W N i A sg -ą- (159), -a- (20); -a- *MurzHist* (4); -ą- : -a- *Mącz* (11:3), *BiałKat* (3:1), *GórnRozm* (5:9), *ZawJeft* (6:2), *SarnStat* (20:1). $\diamond$ *W pozostałych przypadkach* -ą- (199), -a- (16); -a- *BiałKat*, *RejPosWstaw*; -ą- : -a- *MurzHist* (3:4), *Leop* (3:1), *BielKron* (7:1), *Mącz* (7:4), *CzechRozm* (7:1), *GórnRozm* (15:3). $\diamond$ *Tekst nie oznacza é.*

sg N *każń* (107). $\diamond$ *G* *każni* (105), *każniej* (21); -*ej HistRzym*, *CzechEp*, *ReszPrz*, *ZawJeft*, *WujNT*, *PowodPr*; -*i* : -*ej LibLeg* (1:1), *BielKron* (3:2), *Mącz* (1:6), *SienLek* (6:1), *Calep* (2:2), *GrabowSet* (3:1), *LatHar* (11:1), *SarnStat* (15:1); $\sim$ -*ej* (2), -(*e*)*j* (19). $\diamond$ *D* *każni* (8). $\diamond$ *G a. D* *każni* (1). $\diamond$ *A* *każń* (85), [**kazień**]. $\diamond$ *I* *każnią* (30). $\diamond$ *L* *każni* (11). $\diamond$ *pl N* *każni* (12). $\diamond$ *G* *każni* (9). $\diamond$ *A* *każni* (11). $\diamond$ *N a. A* *każni* (1). $\diamond$ *I* *każniami* (10). $\diamond$ *L* *każniach* (4); -*ach* (3) *MurzHist*, *SarnStat* (2), -*ach* (1) *RejAp*. $\diamond$ *sg a. pl G* *każni* (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Kara, sankcja karna; poena Mącz, Calag, Calep, Cn; castigatio Mącz, Calag, Cn; supplicium Mącz, Calep, Cn; multatio, punitio Mącz, Cn; censio, multa Calep, Cn; coercitio Calep; animadversio, censura, correctio, correptio, disciplina, expiatio, fraus, luela, malum, piaculum, pretium, vindicta legis Cn* (365) : *ComCrac* 16; *A* *nye mnimay iżeby to lżejśa każń byłá/ odrzuconym być od końcyoła/ niżli oná żydowka. KromRozm I O3; A* *ktoraż może być wyętlśa każń nád śmyerć? KromRozm II* 14v; *BielKom* E4v; *Poena abest licentia consequuta est. Zadney każny nie máłz/ fwey woley pełno. Mącz* 193a, 305d, 307d; *á* *nie chceli łie obáčzyć/ używáy nád nim każni á zwirzchności śwoiey RejPos* 317v; *Ktorem gdy vrząd zábieżec chce/ musí zwiętlżá pilnościá práwá łtanowić/ y każni niepochwili/ czem dáley więtlże záołtrżác. ModrzBaz* 69v, 24, 70, 88v; *Calag* 131b, 468a; *StryjKron A; CzechEp* 33; *KochPhaen* 5; *ReszList* 151; *A* *iáko ná nowe choroby nowych lekarłtw/ ták ná nowe zbrodnie/ nowych potrzebá każni. GórnRozm D3; Załz* *nie ma bydź każń rowna wyłłepkowi? GórnRozm* E3, B4, Cv, E3 *marg*, E4; *Calep* 211b, [345]a, 677b, 816a, b, 1035a; *GostGosp* 144; *Phil* Dv; *LatHar* 287; *WujNT* 589; *Gdyż Státuty bez każni łá dáremné. SarnStat* 715, 431, 565, 587, 619, 654, 782.

każń czego [= za co] (3): *że to com o każni mężoboyłtwá y o inłzych rzeczách piłał/ ácz włzytko nie złe rzeczy/ ále náłzey Rzeczypołpolitey niesłżą ModrzBaz* 142v, 101v; *SarnStat* 5.

każń czego [= polegająca na czym] (2): *iżeś ty każni śiedzenia Nam y Rzeczypołpolitéy przewinionéy nie wysiedział. SarnStat* 141, 1243.

każń na kogo (17): *MurzNT* 88v; *GroicPorzRej* C3v; *Sprołna* *każń bez práwá ná łwowlniki. RejZwierc* 96 *marg*, Bbb2; *ModrzBaz* 5v, 89; *Przyłżly mi teraz bánnici ná pámięć o długi/ powiedzże mi/ cobyś ty zá każń chćiał mieć ná nie/ gdyż niechcelz/ żeby wywołánymi bywali? GórnRozm* Lv, G2v, G4; *GostGosp* 56, 160; *Ná Stárołty* *każń kłórzyby exekuciiey czynić o nie wydánié Poborow zániedbáli. SarnStat* 347, 293, 430, 572, 587, 712.

każń na co [= za co] (8): *Więc przyczyniáćie każni ná wyłłepki/ á nie łzukaćie tych łpołobow/ iákoby vkrzywdzoným do tákich zbrodni nie przychodźiło. GórnRozm* F2, B4v [3 r.], C, C2, G2 *marg*, H2v.

każń o co (6): że nie widzieli nigdy kaźni na żadnym o złe jego sprawy. *Diar* 66; gdyż o długi przywiędźzym to káźń iest/ wywołanie *GórnRozm* Lv, H4v [2 r.]; *GostGosp* 160; *PowodPr* 69.

każń za co (7): *ZapWar* 1535 nr 2413; Kaźń zá cudzołóstwo. *BiałKat* 58v marg; *ModrzBaz* 128; *GórnRozm* C4, G3v; Mnie/ mnie/ zá włalné głupftwo niech kaźń nágotuią *ZawJeft* 43; *GostGosp* 12.

każń nad kim (1): iuż okázuie fie iáwnym nieprzyiacielem Oyczyzny á nie Confulem/ zoftáwiam wam nád nim kaźń podług wálzega zdánia. *Phil* E3.

każń pod czym (2): Kaźń pod vtrácceniém dóbr. *SarnStat* 431, 484.

kaźń czyja [= *wobec kogo*] (4): Kásń sługi panu zadłużoného *MurzNT* 88v marg; *KromRozm II* m3; Quo testator esset poena improborum, Aby tym yáwnieyfsza była kaźń niecnotliwych ludzi. *Mqcz* 452b; *CzechRozm* 232v.

kaźń czyja [= *ze strony kogo, ustanowiona przez kogo, co*] [*w tym: ai* (6), *G sb i pron* (3), *pron poss* (2)] (11): *BierEz* F3v; *KromRozm III* O6v, P; iżby on zakon Moyżelzow/ ze wśzytkimi fwoimi ceremoniami/ káźniami/ zwyczáymi y wftáwami/ záwždy/ áż do fkończenia swiátá ftác miál *CzechRozm* 91; Vrząd Chriftiánski ktory y co zá kazni ie^{go}. *CzechRozm* 248 marg [*idem*] **5. Cf »kościelna kaźń«, »kaźń prawna«.

W przeciwstawieniach: »zapłata (2), nagroda, obrona ... kaźń« (3): Abowiem zwyczáie/ ktore z pewnego powodu ferdecznego pochodzą/ więcey nas w powinności zátrzymawáią/ niżli ábo naywiędźsze zapłaty/ ábo náfoźlze kazni práwne [*ampla praemia, vel poenae gravissimae legum*]. *ModrzBaz* 5v; nie zapłaty ábo nagrody iákie/ ani kaźni w práwie opifáne tákowego będą zátrzymawác w iego powinności. *ModrzBaz* 9; A choć zá nieiákim fádem vczyini z nim co chce/ o to práwney obrony ábo kaźniey niemáfz. *PowodPr* 69.

W charakterystycznych połączeniach: *kaźń mężobojstwa* (2), *złodziejstwa*; *kaźń siedzenia*; *kaźń na chłopa*, *na kalumnijatora*, *na krzywoprzysięzce*, *na niewiernego*, *na prokuratora*, *na starosty*, *na swowolniki*, *na złe ludzi*; *kaźń na grzechy*, *na krzywdy*, *na krzywoprzysięstwo*, *na uczynek zły*, *na występki* (2), *na zloczynstwa*; *kaźń o długi*, *o lekkości* (2), *o nieposłuszeństwo*, *o złe sprawy*; *kaźń za cudzołóstwo*, *za głupstwo*, *za mężobojstwo*, *za występek* (2); *kaźń pod poczcziwością*, *pod utraceniem dobr*; *kaźń dwojaka* (*dwoista*) (2), *jawna*, *lekka*, *mała* (*maluczka*) (5), *miękka*, *osobliwa*, *postraszna*, *siedmioraka*, *sproсна* (2), *więtsza* (8), *znamienita*; *kaźń cesarska*, *duchowna*, *pańska*, *polska* (2), *włoska*; *kaźni* (*ej*) *dopuścić się*, *ulżyć*, *używać*; *kaźń okazować*, *wysiedzieć*, *zaostrzać*; *w kaźń się podać*, *wdąć*; *kaźnią opatrować*, *osądzony*, *powściągniony* (2); *w kaźni pofolgować*; *kaźń dochodzi*, *dosięgła*; *do kaźni przyszło*.

Frazy: »[*na kogo*] przepada kaźń« (1): czemu by nie miálá przepádác tá kaźń, gdyby byli niedbálémi w czyniieniu Exequutiiey. *SarnStat* 801.

»kaźń [*na kogo*] włożona jest« (1): to iego winá będzie/ zá którą froga kaźń nań włożoná będzie. *SarnStat* 972.

Zwroty: »bać się, bojaźń, strach kaźni« = *formido poenae, poenam formidare* *JanStat* [szyk zmienny] (8:2:1): *BierEz* F3v; *KromRozm II* i4; *KromRozm III* P; ftyfząc co innym vrzędnikom podzyálá/ boiác fie też tákowey kaźni/ przypráwił krolowi trucinę *BielKron* 126v; *Prot* B; Przeto tám dobry vczynek

nie ták z cnoty pochodził/ iáko z muřy y z řtráchu kaźni opifánych. *CzechRozm* 89v; *KochWr* 24; *SarnStat* 128, 595, 609, 1112.

»kaźń cierpieć« = *pati supplicium Mącz; puniri Calag; poenam sustinere JanStat* [szyk zmienny] (5): *ComCrac* 16; A wtych mamy pořłufzeńřtwo zachować niehcęmyli káźni cierpieć *MurzNT* 76; *Mącz* 284b; *Calag* 469a; *SarnStat* 608; [a on na nie [występkę] aby porząd odpowiadał przed nami wszytkimi i kazięń sřuszną aby za nie cirpiął? *AktaSynod* I 155].

»[jakę] kaźnią karać, karan(y); wedle [jakiej] kaźni karany« = *poena afficiendus Modrz, JanPrzyw; poena affici Modrz; poena puniri JanStat* [szyk zmienny] (6:10;1): *KromRozm II* m; przodkyem bořką pomřtą/ potym y yego Ceřářřką kaźnyą wedle woley boźey karan ma być. *KromRozm III* O6v; *BielKron* 318v; *Mącz* 509c; A gdzieby czynić niehcćieli [...]/ żeby wedle náznáczonych kaźni/ bes odwłoki y miłofierdzia/ byli karáni. *CzechRozm* 89v, 90 [2 r.]; *ModrzBaz* 83 [2 r.], 88v; *GórnRozm* I3; *SarnStat* 61, 173, 254, 619, 945, 946.

»kaźń nad sobą mieć« (1): řkąd zły przykřad á pogorřzenie z řiebie dáia/ řadney kaźniey nád řobą máiać *BielKron* 201.

»od kaźni odejmować« (1): Y mařz to bez karánia być/ [...] ofádzony zdrayce ná gářdło od kaźni odeymować? *Phil* E2v.

»kaźń odnieć (a. odnosić, a. znosić)« = *poenam tolerare JanStat* [szyk zmienny] (4): *OrzQuin* Aa3; te hániebne grzechy ilekroć nie odnořzą kaźni/ tylekroć křáda cięźar pomřty Boźey ná wřzyřtkę Koronę *GórnRozm* D, E4; *SarnStat* 374.

»odpuřcić kaźń; odpuszczona kaźń« = *poena dimissa JanStat* (1;1): *Constituere in aliquem supplicium, Odpuřcić kaźń/ Karánie. Mącz* 305d; *SarnStat* 701.

»kaźń podjáć; kaźni podjáćie« = *poenae exsolutio Modrz* (1;1); *ModrzBaz* 79v; tedy kaźń/ ktorą Zyd miał podjáć [*poenam ... sustinebit JanStat* 1122]/ zá onę potwarz řłufźnie ma podjáć iego winuiaćy. *SarnStat* 257.

»kaźni podpadać« (1): Iáko zdraycy řurowey kaźni podpádali. *CiekPotr* 16.

»kaźni przepuřcić« (1): a gdysz thesz yego krolewska myłocz zoszoblywey dobroczy a myłoczyerdzya swego kaszny ynszey za then wyřthapek przepvcszczyc nam raczył *ZapWar* 1535 nr 2413.

»kaźń stanowiąć (a. postanowić, a. ustawić); kaźń ustawiona« = *poenam constituere Modrz* (3;1): *MurzNT* 88v; *RejZwierc* 96; *ModrzBaz* 89; Práwo to wářze tylko ná vczynek zły gdy řię řtánie/ káźń máłuczřką iákás [...] pořtánowiło *GórnRozm* C2.

»kaźń uchwálić« (1): ále przedřię ná złodzieie/ ná męžoboyce/ y ná inřze złoczyńce řrogie kazni vchwalono [*acerbae poenae propositae sunt*] *ModrzBaz* 5v.

»uřć, umknać się kaźni« = *poenas evitare JanStat* [szyk zmienny] (4:1): *Evolare poenam, Vmknąć řie kaźni. Mącz* 506a; lepiej iź dźieięć winnych vydą kaźni zá řwe wyřtępkę/ niřliby iedęn nie winny miał bydź řkarány. *GórnRozm* C4; *KochWr* 24; *SarnStat* 183; *GosłCast* 54.

»[na kogo] kaźń wydać« (1): řáłował řie przed nimi ná řię iź thák nieřtały był w wierze Krzeřćiańřkiey/ prořzác áby nań kaźń conawięřřzą wydáli. *BielKron* 154v.

»wziąć kaźń« (1): Otoż kto wysiedzi łluznie zá głowę/ a w wieży nie vmrze/ ten mnieyżą wziął káźń niż był wyłtępek. *GórnRozm* E4.

»kaźń zasłużyć« = *poenam commeneri JanStat* [szyk zmienny] (4): atak yełly ze syenko załluził yąką kazn przeczywko panv woyewodzie tedj mam za tho ze bedzie karan wzyemy C y : M. za tho. *LibLeg* 10/154v; *KromRozm II* m2v, p3; *SarnStat* 141.

Wyrażenia: »kaźń cielesna« [szyk 1:1] (2): Przeto też on łtary [zakon] zwierzchnego człowieká vczył y rządził zwierzchnymi też Moyżefzowłkimi vłtávami/ y karał też kaźniámi cíeleśnymi. *CzechRozm* 90; *CzechEp* 32.

»kaźń doczesna« [szyk 2:2] (4): *CzechEp* 32; *LatHar* 286; áby/ którego boiaźń Boża y miecz duchowny od złego niehámuie/ kaźnią docześną [*poena temporalis JanStat* 244] był powściągiony *SarnStat* 190 [*idem*] 898.

»kaźń na gardle« (1): Ktoraz to wždy iełt kaźń iełli nie ná gárdle [*poena ... capitalis*] siedmioráka? *ModrzBaz* 79v.

»kaźni(ej) godny (a. godzien)« = *puniendus Calag* [szyk 4:3] (7): *KromRozm I* C2v; *OrzQuin* D2; Lecż ktory niewiedząc vczyłnił godnego (co) kaźni [*digna plagis*]/ będzie bit máło. *BudNT Luc* 12/48; *Calag* 469b; Verbero – Godni kazniei. *Calep* [1112]a, 422a; *KochPij* Cv.

»kościelna kaźń« (1): Potym czynią nas wolnemi odpusłty/ y od pewney docześney Kościelney kazni. *LatHar* 286.

»(nie)sprawiedliwa kaźń« = (*in*)*iusta poena Vulg, Modrz* (2): Y także nátychmiałt niespráwiedliwą kaźnią byli ofádzeni *BibRadz 2.Mach* 4/48; *ModrzBaz* 77.

»ostateczna (a. ostatnia) kaźń« = *kara śmierci; novissimum exemplum, poena ultima, supplicium supremum Mącz* (3): *Novissima exempla, Ołtáteczna kaźń/ To yełt śmiertelna. Mącz* 251d, 435a, 501c.

»kaźń pieniężna« (1): gdzie też y o kaźni pieniężney [*de poena ... pecuniaria*] mężoboyłtwá iełt zmiánká *ModrzBaz* 101v.

»kaźni podległy« (2): vłtáviamy y łkázuiemy ie tákowéyże winie y karániu y kaźni byđż podległé [*decernimus simili poenae et mulctae subiacere JanStat* 205] *SarnStat* 194, 897.

»kaźń prawa, prawna« = *legis poena Modrz, JanStat* (3:1); *ModrzBaz* 5v; bądźby to było z kaźni práwá/ bądź też z dobrowolného podánia łtrony *SarnStat* 1168, 595, 609.

»słuszna, powinna, przystojna kaźń« = *debita poena Modrz, JanStat; iusta poena Modrz* (2:1:1): słuznemi kaźniámi áż do vcięćia głowy ma być łkaran. *ModrzBaz* 88v, 77, 83; będac pokonáni/ żeby przyłtoyną kaźnią byli karáni *SarnStat* 61.

»sroga, ostra, ciężka, okrutna, surowa kaźń; srogość kaźni« [*w tym: ciężka i sroga* (2), surowa, sroga (1), ostra a okrutna (1)] = *castigatio abscissa, crudelis poena, magnitudo poenae Mącz; poena acerba a. gravis, poenae severitas Modrz; severa poena JanStat* [szyk 24:4] (16:5:4:2:2:3): V nas krzełciyánow yełt kłátwá [...] dáleko cyęłłłłł y łrółłłłł kaźń/ niżli śmyerć. *KromRozm II* m, i4, 14v, m, m2v, p3; *BielKron* 348 marg; *Mącz* 69c, 235a, 372a; *ModrzBaz* 5v [2 r.], 79v; żeby drudzy łrogością kaźniey/ mogli być od tákowej łwey woli pohámowáni *ReszPrz* 62; Ołtrłzey kaźni trzebá ná te

występki których się trudniej wstrzedz. *GórnRozm* B4v marg; gdzie są kaźni okrutne/ tam złości więcej. *GórnRozm* I3, B4v [2 r.], C, G4, I3 [3 r.]; *SarnStat* 484, 946, 972; *CiekPotr* 16; *GosłCast* 54.

»wina kaźni(ej)« (2): á nád to winę dwoiákiéy kaźniéy [*poenam dupli JanPrzyw* 43] przydawamy ná té/ którzy ináčéy czynić będą *SarnStat* 943, 173.

»winien kaźni [*jakiej*]« (1): Biorący z Skárbu czáfu bezkrólowánia, winien ielt kazni peculatus. *SarnStat* 5.

»od kaźni wolny, wyswobodzony« [*szyk 1:1*] (1:1): *LatHar* 286; iż tákowi złoczyncy przez tákové miánowanié od kaźni bywáli wyfwbodzeni [*a poena liberantur JanStat* 630] *SarnStat* 580.

Szeregi: »bojaźń albo kaźń« (1): iáwne złości y niewfytliwe vczynki [...] czynili/ [...] s chudźiná się gwałtownie obchodząc około żywności bez wízelkiej boiáźni álbo kaźni. *BielKron* 398v.

»gniew i kaźń« (1): iż ácz gniew nász im będzie odpuńczón y kaźń [*ira sit dimissa eis et poena JanStat* 621]/ przedsię zá złodzieyftwá y ízkody [...] niech będą powinni práwnie odpowiadác *SarnStat* 701.

»karanie (a. skaranie), (a, i) kaźń« = *poena et mulcta JanStat* [*szyk 4:2*] (6): *Poenalis*, Co ku karániu á kaźni należy. *Mącz* 307d, 305d [2 r.], 307d, 331d; *SarnStat* 194. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»kaźń i kłátwá« (1): tedy z fwémi pomocniki kaźni y kłátwám Kościelnym ma byđz podległy [*poenis et censuris Ecclesiasticis debent subiacere JanStat* 244]. *SarnStat* 897.

»poena i kaźń« (1): Ziémfkiego práwá Księgi dzieiąte o poenách y kaźniách. *SarnStat* 715 *żp*.

»kaźń i strach« (1): zá boiáźnią kaźni y ítráchu [*formidine poenae ac metus JanStat* 895] wćiekliby się do Miítrzá y Zakonu *SarnStat* 1112.

»wina, (i) kaźń« [*szyk 4:3*] (7): Ale naydzie tu nań winę y kaźń známienitá *GroicPorzRej* C3v; *Mącz* 236a, 332a; *OrzQuin* Aa3; *Calep* 179a; *SarnStat* 293, 714. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

Wyrażenie przyimkowe: »bez, przez, krom kaźni(ej)« = *impune Mącz, Calep, JanStat; impunita JanStat* (8:5:1): Záiíte Miłóściwy Krolu/ krew kthora w Polfzcze przez kaźni obficie przelewaná bywa/ woła o pomíftę do Bogá. *LeszczRzecz* A4; *BielKron* 398v; *Medicis licet impune hominem occidere*, Lekárze mogą bes kaźniéy człówieká zábić. *Mącz* 332a, 332a [2 r.]; *OrzQuin* Q; Ale żeś łobie cześ Cefárfką przedemná śmiał przywłáfczyć/ niebędziefz krom kaźniéy *HistRzym* 43; *WierKróc* B2v; *GórnRozm* Hv; *Calep* 515a; *SarnStat* 519, 605, 678, 1239.

Przen: *Niepomyślny obrót sprawy będący skutkiem czyjegoś złego postępowania* (6) :

Zwrot: »kaźń [czego = za co] odnosić« (1): iáko dzieięć iákie głupie/ zá iábłko wieś przedał : fłufzną kazń fwego łákomftwá odnofząc. *SkarŻyw* 346.

Wyrażenia: »ostatnia kaźń« (1): Ktorzy Apóftołowie [...] nigdy się ni z kim/ cíelefnym gwałtem nie obchodźili/ [...] to zá oštátnią kazń wykonywáiąc/ gdy od niewdźięcznych odchodząc/ proch z nog twoich otrzáfáli. *NiemObr* 14.

»słuszna kaźń« (1): *SkarŻyw* 346 *cf* *Zwrot*.

»sroga, ciężka kaźń« [*szyk 3:1*] (3:1): A wierz mi froga to kazń kto się fám frafuie Kiedy iáką wízetecznofcz iawná na się czúie *RejJóz* L5v; *RejZwierc* Bv, 96; A kaźń iefli ten winien/ zaż ciężfza byđz może Náđ tę/ iż zginął *GórnTroas* 51.

a. *W stosunkach między Bogiem a człowiekiem: kara za grzech; piaculum, piamen, piamentum Mącz* (146) : *RejPs* 110; wołę się dáć Pánu swoiemu ná łáfkáwą kaźń/ niż nieprzyacielowi álbo głódowni

ná okrucieńftwo *BielKron* 73v; *Mqcz* 301c; ząwždy Bóg połyłał y połyła Proroki/ y vpominájące fwe/ wzywáiąc ku pokáianiú ludzi/ przed kaźnią fwą. *OrzQuin* Z3v; *BudBib Num* 14/37; áby oczy iego kaźni onych/ ktore ná Ludfką ziemię nápuścić miał/ nie oglądály. *BudNT przedm* a4v, k. Hhv, li6; *CzechEp* 115; Kaźń z niebiełkiego okná żywność nam dziś pfuie. *WisznTr* 22; *ArtKanc* L12v; *ZawJeft* 34; Przezedł wyftępek grzech wftyłtkich złośliwych/ Wtyłfzy ieft/ niż kaźń w otchlániách ftráfzliwych. *GrabowSet* A4v, A4v, Bv, F3; Zwykł Pan Bóg mścić fie zániedbánéy wiary : á nie przeftáie ná ládá kaźni/ ále zgoła wymázuie z ksiąg żywotá *OrzJan* 33; *LatHar* 142.

kaźń czego [= *za co*] (7): *KromRozm I* O4; Widziś [!] y kaźń nieposłufzeńftwá/ gdy tá iedná wyfzła nád rofkazanie ftárfzey/ iáko nie vfzła pomfty Bożey. *SkarŻyw* 194, 193 *marg*; *NiemObr* 102; Czemu przedłużałz kaźń wyftępku mégo? *ZawJeft* 28, 28, 41.

kaźń czego [= *polegająca na czym*] (3): małz wiedziéć/ iż ieft dwoiákie Dofyc wczynienie : iedno ieft/ którym [...] kaźń wieczného pothępienia bywa zgłádzoná *BiałKat* 378v; *CzechEp* 48; *WujNT* 2.*Thess* 1/9.

kaźń dla czego [= *za co*] (1): Iaká kaźnia pan Bog karze dla fałszywego fwiadeftwa? *SeklKat* M3.

kaźń czemu (1): Iełli to ná kaźń memu Grzechu : nie wytrwa siła/ bolu temu. *GrabowSet* C4.

kaźń na kogo (3): Abowiem zwykła tho ieft kaźń Páńka ná złołniki. *RejAp* 134v; *GrabowSet* G4; *KlonWor* 10.

kaźń za co (15): *LubPs* Fv; *Leop Ps* 38 *arg*; *BiałKat* 168v; *PaprPan* Ee3v; *KarnNap* Dv; *KochPs* 134; *SkarŻyw* 492; iż tám z onymi ftárymi/ wftytko fię działo pod figurą [...] a zwłázczá/ mowiąc zofobná z ftrony złości y vpadkow ludu onego : także y kaźniey zá nie. *CzechEp* 367, 53, 59; *ReszPrz* 163; *LatHar* 268, 624, 669; *WujNT* 47.

kaźń nad kim, nad czym (6): *LibLeg* 10/150v; *DiarDop* 108; gdywidzi dotknienie ręki Panskiey, akaźn iego nad Domem swym niechce recalcitrare diuinae voluntati *ActReg* 108. *Cf Frazza*.

kaźń czyja [= *wobec kogo*] [*w tym: G sb i pron* (4), *ai poss* (1), *pron poss* (1)] (6): A iufz to barzo źle/ gdy Bóg od nas duchowné dary odyimuie/ Bo to ieft włáfná kaźń ludzi niezbożnych *MurzHist* Pv; *RejWiz* 174v *marg*, Cc6v; pátrzay iáka iefth rozność w kaźniach ludzkich v Páná. *RejAp* 135; *GrabowSet* Fv, T.

kaźń czyja [= *ze strony kogo*] [*w tym: ai poss* (29), *pron poss* (7), *G sb i pron* (4), *od + G sb* (3)] (43): *RejAp* 36; *BiałKat* 168v; żeby to ná łobie po śmierci zá iednę kaźń od Bogá [...] odnośił. *CzechRozm* 81; *PaprPan* Ee3v; *ArtKanc* O3v; *ActReg* 108; *GrabowSet* Bv, E3, V; *LatHar* 25; *JanNKarGórn* G4v; tak nas karzełz/ gdyć ktory przewini/ Ze w nim pożytek twá święta kaźń czyni. *SzarzRyt* A3v. *Cf* »kaźń boża«.

W przeciwstawieniach: »kaźń ... łaska (2), dobroć, korona, lutość, nagroda, radość« (7): iż nye yeft to koroná wyáry/ ále owfleyky kaźń nyewyernołci. *KromRozm I* O4; Niechay ná cię pomniemy/ Przynamniéy w kaźni : gdy w lálce niehcemy. *KochTr* 19; iż zá przyięcie y nie przyięcie gości Chriřtus nagrodę y kaźń náznáczył *CzechEp* 59; Dobrégo rádość/ złégo kaźń nie minie. *GórnTroas* 31; Sławá twey kaźniey/ do nas przełkoczyłá/ Lecż y dobroci twey wiadomośc była *GrabowSet* E3; Przy kaźni/ chćiał dáć znák/ fwey wielkiey lutości. *GrabowSet* R4v, Pv.

W charakterystycznych połączeniach: *każń niedowiarstwa, nieposłuszeństwa* (2), *niewierności, szaleństwa, występku, złości* (2); *każń ognia wiecznego, wiecznego potępienia, zatracenia wiecznego; każń na łupieżcę, na złośniki (złośliwe)* (2); *każń za grzech* (7), *za upor, za wszeteczności, za występki; każń cielesna* (3), *duchowna (duszna)* (2), *dwojaka* (2), *dziwna, ewangelicka, jawna* (3), *łaskawa, mała, niesłyszana, osobliwa (osobna)* (2), *prędka, rozliczna, święta, znaczna* (3); *każń ludzka [= na ludzi]*; *każni (ej) spodziewać się, ulżyć; każń gotować, przyjmować; każnią gładzić, grozić, nawiedzić, opłacić; dać się na każń; ku każni poruszyć; każń nie minie, należy, poprawiła, przypada, zniszczyła.*

Fraza: »[nad kim] każń wisi« (3): *SkarŻyw* 546; *nád KroleŃstwem dla nieŃpráwiedliwóŃci káźń Boża wiŃi. GórnRozm* C4v; *PaprUp* F4v.

Zwroty: »bać się kaźni« (1): *Nie mrimayże ábyć Pan był złodziey ále ták cie chce fkárác iáko złodziey karze człowieká złego z dopuŃzczenia PáńŃkiego [...]. Boyże Ńie nędzniku tey kaźni złodzieyŃkiey* *RejAp* 36.

»kaźń cierpieć« (1): *Bo prze ktore rzeczy kaźni cierpieli [poenas passi sunt] nieprzyiaćiele ich [...]* *w onym gdy obfithowáli Ńynowie IŃráelŃcy/ wefelili Ńie. Leop Sap* 11/5.

»karać (a. skarać, a. pokarać) [jaką] kaźnią« (6): *proŃŃę niekárzy mię moy pánie iná káźnią iedno iako matka karze dziećię* *RejPs* 198; *SeklKat* M3; *MurzHist* Pv [2r.]; *RejAp* 31; *WerKaz* 294.

»kaźń mieć« (1): *lecz moię Ńtáránia/ Gdyż przykre były/ do ćiebie wołáią/ Bez obelźenia niech Ńwoię kaźń máią. GrabowSet* M2v.

»kaźń naznaczyć« (2): *owŃzem zá fámo Ráchá Ńłowo przykre y nieucźiwe kaźń náznáćzył* *CzechEp* 53, 59.

»kaźń oddalić; kaźni oddalenie« (1;2): *Atoź iźby P. Bog od ćiebie táką kaźń oddalił ktoraŃ záŃłużył* *KarnNap* Dv; *LatHar* 285, 286.

»kaźń odnosić (a. odnieŃć); kaźni odniesienie« [*szyk zmienny tylko w wyrażeniu*] (7;2): *LubPs* Fv; *WujJud* 9v; *SkarJedn* 171; *CzechEp* 13; *czego Ńię dopuŃcił czło- wiek/ zá to BOg kaźń odnoŃi. LatHar* 268, 163, 624, 669; *Ktorzy kaźni odniołá zátráćenia wiecznego od oblicznoŃci PáńŃkiey [qui poenas dabunt in interitu aeternas a facie Domini]* *WujNT 2.Thess* 1/9.

»kaźń odpuŃcić (a. odpuszczáć); odpuszczenie kaźni; kaźń bywa odpuszczona« [*szyk zmienny*] (2;1;2): *KromRozm II* m2v; *ReszList* 148; *OdpuŃć kaźń/ odpuŃć winę Ńłubu nie mądrégo* *ZawJeft* 47, 34; *LatHar* 287.

»[na kogo, na co] kaźń spuŃcić (a. przepuŃcić)« (2): *KochPs* 161; *lecz na mą złoŃć/ maŃz Ńwą kaźń ŃpuŃcić* *GrabowSet* S3v.

»kaźń stanowić« (1): *przezoź teź winę y kaźń/ tákowego niedowiárftwá/ pan ChriŃtus táką Ńtánowi* *NiemObr* 102.

»kaźni uŃć (a. uchodzić)« [*szyk zmienny*] (4): *KromRozm I* N4v; *Onić kaźni nie wydą zá Ńwé wŃzetecznoŃci* *KochPs* 134; *LatHar* +8, 25.

»od kaźni wyswobodzić« (1): *ábyŃ nas y od grzechow wŃzelkich oczyŃcił: y od kaźni/ ktoraŃmy zá nie záŃłużyli/ wyŃwobodźił. LatHar* 181.

»kaźń wziáć« [*szyk zmienny*] (3): *Ktorzy kaźń wezmą [Qui poenas luent]/ zátráćenie wieczne/ od obliczá páńŃkiego* *BudNT 2.Thess* 1/9; *PaprPan* Ee3v; *ZawJeft* 28.

»każń zasłużyć (a. zasługować); każń zasłużona« = *calamitas merita* Modrz (2;2): co mnimaćie iefli niedáleko ciężłfe káźni [*deteriora mereri supplicia*] záfluguie ten/ któryby lyná Bożego potłoczył *Leop Hebr* 10/29; *ModrzBaz* 144v; *ReszList* 163; *ArtKanc* I18.

»zgładzać każń« (1): iáki *feruor* w tych tu ludziách baczyć może/ iákie ferce vpokorzone/ którym bez wątpienia zgładzaią każń zá grzechy łwe záłłuzoną. *ReszList* 163.

Wyrażenia: »każń boża (a. boska), pańska, Boga« [*szyk* 28:3] (19:9:3): *LibLeg* 10/150v; *MurzHist* B, E, Ev, G4v, Q4; *DiarDop* 108; *RejWiz* 124; *RejAp* 134v [2 r.], Ff4v; Strózem y wódzem był Anyól Boży Ludowi Izráelłkiemu. Czáfu káźni Bożey w Egipćie *BiałKat* 78v, 196; *RejPosWstaw* [41³]v; *KarnNap* F2v; *SkarJedn* 171; *SkarŻyw* 492, 519, 546, 557; *CzechEp* 13; *NiemObr* 38; *ArtKanc* P20v; *GórnRozm* C4v; *PaprUp* F4v; *ActReg* 14; *Phil* O4; bo go o łzáleńftwo żadna przyczyná połtronna/ żadna przygodá/ ábo każń páńfka/ ále iego włafna chuć [...] przypráwuie. *KochPij* C2; *LatHar* 420; dla których wyłtępków Bołkiéy káźni miecz [*divinae ultionis gladius* *JanStat* 244] zábijá niewinnie *SarnStat* 898; zá káźniá miłego Páná Bogá/ nigdy nic łkutecznie poćiefznego od kilku łet łat Chrześciáńftwu [*liga*] nie przyniołłá. *VotSzl* B2.

»docześná káźń« [*szyk* 3:2] (5): *BiałKat* 168v; *KarnNap* Dv; iz połpolićie y po pokućie káźń docześná y złe náłogi zołtáią/ á żaden pewnie nie wie iesłi dołthá- tecznie pokutowáł. *LatHar* 164 *marg*, 285 [2 r.].

»godná káźń« (1): połozę przed oczy wyłtępkí twoie/ á godná káźniá tobie to będzie opłácono. *RejPs* 75v.

»káźń ostateczná« (1): Bo to pewná z náuki y łpraw Chriřtułowych iz on káźń ołtáteczná ogníá wieczne⁸⁰/ opowiedáł włzędy *CzechEp* 48.

»káźń piekielná« (1): A drugá że iá [*duszę*] zdáie ná wieczná káźń piekielná *WysKaz* 15.

»káźń powinna« (1): żeby Pan Chryřtus lyn iego ná łię przyiáł káźń włzeláká/ ludzkim grzechom powinna *ReszPrz* 82.

»przyszłá káźń« (1): Przyłzłá káźń/ trwogá przytomná łię łżyłá *GrabowSet* I3v.

»sroga, ciężká, okrutná, surowá káźń; ciężkość káźni« = *deterius supplicium* *Vulg* [*szyk* 13:3] (10:2:2:1;1): ktorá ciężkość káźni/ grzechowi moię^{mv} może być równá. *MurzHist* F2; A także mię oto Bóg słułznę [!] tak okrutná káźniá nawiedził. *MurzHist* H4, B; *LubPs* Fv, Zv; *Leop Hebr* 10/29; *OrzQuin* Z3; otho nas chce [*Pan*] połłác ná łóże/ to iefł/ łrogíemi káźniámi/ wrzody/ niemocámi pokáráć ciáłá náłze. *RejAp* 31; *WujJud* 9v; *PaprPan* Ee3v; *SkarJedn* 171; *KochPs* 161; *ArtKanc* I18; *PaprUp* F4v; *ZawJeft* 47; łurowey káźni/ vchodził Dawid nie raz/ prósbá vniżoną *LatHar* +8.

»wieczná (a. wiekuista) káźń« [*szyk* 4:2] (6): *BiałKat* 168v; *CzechEp* 32; *WerKaz* 294; *LatHar* 25; Ale ow co wieczney káźni zgłádzienia dołtápiwłzy/ o dálłzy łie zbáwienny [!] połtępek nie łtárał/ [...] gdzie poydźie? *WysKaz* 31, 15.

»od káźni wolny« (1): áby od włzelkíey zmázy y káźni wolnemi vczynieni/ wiekułftego z tobá wefela byli domiefćzeni. *LatHar* 660.

Szeregi: »gniew i (a) káźń« (3): ábi przicziná niebila gniewv y káźny bozey náđ zyemíamy y łivdem Chrzeřczyanským *LibLeg* 10/150v; *MurzHist* Q4; *SkarŻyw* 546.

»każń, karanie« (1): á korzeń tych/ co o to niedbáli/ y rodzay wŷzyŷtek ich/ kaźnią/ karánim/ y niewolą z ŷiemie głáđzi. *OrzJan* 33.

»męka i kaźń« (1): Przezoż po Láćinie *Poenitentia* názwána ieft/ a *poena*, to ieft od męki y kazniey zá przeŷłte grzechy. *WujNT* 47.

»kaźń, (i, a) pomsta« [*szyk* 3:1] (4): *Leop Ps* 38 *arg*; Nowa pomŷtá/ nowa kaźń hárdą myŷl potkáłá *KochTr* 15; *WerGoŷc* 212; *KlonWor* 10.

»kaźń i potępienie« (1): ktorzy przez Ewánielią ćiefzyli wierzące/ [...] niewiernym/ kaźnią Bożą y potępieniem grożąc *NiemObr* 38.

»przekłęctwo i kaźń« (1): próŷmy páná Bogá/ áby [...] przekłęctwá á kaźni záŷłuźone [*maledictiones et calamitates meritas*] od nas oddalił *ModrzBaz* 144v.

»kaźń i ucierpienie« (1): záraz myŷłá fię naboźnie zánoŷić małz ná kápłaná nawyźłżego Iežuŷá Chryŷtuŷá/ ná ktorego wŷzytek ćiężar grzechow twoich z ŷtrony kaźni y vćierpienia/ obálił fię *LatHar* 79.

»wina, (i) kaźń« (4): *KromRozm II* m2v; *NiemObr* 102; że ná Chrzćię [!] ŷ. doŷtawamy zupełnego grzechow náłżych odpuŷzczenia [...] to ieft y winá y kaźń bywa nam záraz odpuŷzczoną *ReszList* 148; *ZawJeft* 47. [*Ponadto przy innym szeregu 1 r.*].

»kaźń i zapłata« (2): Iżeby ludźye względem kaźni y zapłaty/ ŷkruchę álbo žal zá grzechy myeli myeć. *KromRozm I H*; *ZawJeft* 22.

Wyrażenie przyimkowe: »bez kaźni« (2): áczkolwiek iuź był poruczył przodkom náłŷym vŷtáwy ktorych bez kazni nie vmieli bychmy przeŷtępić *RejPs* 150v; *KarnNap* A2.

b. Prawdopodobnie męczarnia, tortura (2) : káżę go zbitz v flupa miotłami/ bicźmi ij pęgami/ a po káźni iego puŷćżę *OpecŻyw* 124v.

Wyrażenie: »wenecka kaźń« = *okrutna, wymyŷlna tortura* (1): Y záli tá ták nie wŷtydliwa ŷmiáłoŷć/ Weneckiéy kaźni godná nie ieft? *OrzQuin* D.

c. Prawdopodobnie wyrok (1) :

Wyrażenie: »sroga kaźń« (1): kiedyŷ ŷzedł do onęgo złoŷliwego Piłatá/ przed którymeŷ ŷtánął [...] z wielką pokorą y ćierpliwoŷcią/ oczekiwáiąc onéy frogiéy kaźni/ którámeŷ był ŷkazány ná ŷmierć okrutną krzyżową. *SiebRozmyŷl* D2.

d. Prawdopodobnie zemsta (1) : Niewáđzić drugdy przecierpieć/ Máłey krzywdy nizac nie mieć: Niźli dla vporney kaźni/ Mnogich nábyć nieprzyiáźni. *BierEz* O4v.

2. Cięźkie połoźenie, niebezpieczeństwo; nieszczęŷcie; plaga *PolAnt* (9) : krolá Mánáŷŷfen poimał y zwiázał/ y do Bábilonu przywiodł/ gđzye był w wielkiey kaźni *BielKron* 90; *Devincire se scelere*, Sam ŷie dla złęgo ŷwego vczinku w kaźń wpráwić. *Mącz* 497b; *BudBib Ex* 30/12; Y Widziałem drugie známie wniebie wielkie y dziwne/ án-iołow ŷiedm máiácych ŷiedm rázow (*marg*) A1: ran/ lub kazni/ iáko nizey (–) oŷtátecznych *BudNT Apoc* 15/1, *Apoc* 15/6; *StryjKron* 782; Y iam wźiáł zá ŷwe/ ácz nie ŷtoię ŷkáłá/ Lecź mam kaźń trwáłá. *WisznTr* 25; Téy kaźni nie przyczyniay byŷ nas miáłá zdráđzić. *GórnTroas* 61.

kaźń czyja (1): [*Kartaginowie*] nie zápomniá ŷwoiey kaźni/ będą ŷie iey chcieli mŷćić *BielKron* 129v.

3. Miejsce wykonywania kary (10) :

a. Więzienie (10) : władzili go dawszy mu winę o trzy ftá tyliąc złotych fpolnego fkárbu/ ktorych gdy nie miał dác/ Cymon fyn iego záftąpił go w kaźni/ s ktorey gdy wyfzedł Milcyádes vmárl *BielKron* 116v, 419v.

Zwrot: »wsadzić (a. posadzić), wetkać, wsadzon(y) do kaźni(ej)« = *rapere ad poenam Mącz* [szyk zmienny] (2:1:2): *LibLeg* 11/61v; Władzony do kaźni opátrzony dobrze gdyby fye wyłamał/ [...] znák iefł pewny ku zdániu ná męki. *GroicPorz* hh4; *Leop* 3. *Reg* 22 *arg*; dał go władzić zwiázawfzy do krolewfkiey káźniey. *BielKron* 16v; *Mącz* 346a.

Wyrażenie: »kaźń pospolita« (2): *GroicPorz* f2; Kaźń póspolita/ to iefł ciemnicę/ środ rynku napirwey w Rzymie dał vczynić dla wyftępných *BielKron* 102.

W przen (1) : A ták nie fzydzicie/ áby fię nie zmocniły kazni [*vincula*] wálze *BudBib* Is 28/22.

b. [Miejsce straceń: Łan 1, na którym jest zbudowana kaźń miescka alias szubienice *LustrSand* 143.]

4. Rozkaz [*w tym*: czyja (4)] (5) : Stárzfzych kaźni nie opuřczáy/ Złey rády nigdy nie fłuchay *BierEz* N2; *OpecŻyw* 4.

Zwrot: »kaźni nie słuhać« (1): w což dufafz/ Iże mey kaźni nie fłuchařz? *BierEz* Dv.

Szereg: »kaźń ani rada« (1): Niezabiay bratha thwego/ ręką/ kaznią ani radą. *SeklKat* B3.

a. Przykazanie boże (1) : á ty mařz wnienawiřci kaźń moię/ y odrzućileř wtył fłowá moie. *KrowObr* 55.

5. Przestroga, napominanie (3) : Ięzykiem miáftá buduią/ Póspolita rzecz fprawuią: Przezeń Práwá fprawiedliwe/ Y wřzyftki kaźni cnotliwe. *BierEz* Dv.

kaźń czyja (1): Oćiec miał fyná młodego/ O fwe kaźni niedbáłego *BierEz* R.

a. Przykład odstraszařcy (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »na kaźń [komu]« (1): Bowiem ná drzewie wyfokim/ Obieřł go ná kaźń wřzytkim *BierEz* R4.

6. Karność, dyscyplina (4) : *BielŻywGlab* nlb 8; pocźnie ią vczyć z pilnořcią/ z wielką kaźnią *HistRzym* 13v; Co iesli bez kaźni iefłeřcie [*absque estis disciplina*] ktorey vczeřtniki bywaią wřzytcy/ to bękárci iefłeřcie á nie fynowie. *BudNT Hebr* 12/8.

Zwrot: »kaźń podejmować« (1) : Iesli kaźń podeymuiećie [*Si disciplinam sustinetis*]/ (to fię) wam iáko fynom Bog offiaruie. *BudNT Hebr* 12/7[8].

7. [Sąd, jurysdykcja:

Zestawienie: »kaźń krolewska«: *fub Banno Regio* fądzić/ rozumie fię Sąd/ władzą Krolewfką zágáiony co po polřku fnádniey iedno Kaźnią Krolewfką názvano być trudno może. *SzczerbSpecSax* 177 (*Linde*).

~ *Szereg*: »kaźń albo zagájenie (a. wolnořć gájenia) krolewskie«: Ktoby pod kaźnią álbo zágáieniem Krolewfkim fądził/ á tey władzeyby niemiał/ ięzyk tráci. *SzczerbSpecSax* 178, 178.

Wyrażenie przyimkowe: »pod kaźnią krolewską«: Pod kaźnią Krolewfką fądzić żadnemu fie niegodzi/ iedno temu kto tę władzą od Krolá przyimie *SzczerbSpecSax* 177, 178 [3 r.]. ~

8. lek. *Zestawienie*: »boża kaźń« = *epilepsja* [szyk 21:1] (22) : O lekarřtwie przećiw niemocy pádáiařcey/ ktora zową Boża kaźń *SienLek* 57v, 19v, 53, 58 [3 r.], 59, 59v [5 r.] (22).

Synonimy: **1.** groza, kara, karanie, wina; **b.** katownia; **3.a.** bylina, ciemnica, grzymka, jęctwo, kabat, kłosa, kłoda, posłuszeństwo, sadzawka, straż, sztok, taras, twierdza, wieża, więzienie; **4.** rozkazanie; **a.** przykazanie; **6.** dyscyplina, groza, karanie, karność, posłuszeństwo; **8.** »choroba świętego Walentego«, epilepsyja, kaduk, »niemoc padająca«, padaczka, rzucawka, »świętego Walentego niemoc«, »wielka niemoc«.

Cf KAŻNOŚĆ, NIEKAŻŃ

KW